Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto kuulemistilaisuus 22.10.2024

HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Teema 1: TAE 2025 ja sote-palvelujärjestelmän vaikuttavuuden kehittäminen ml. kansallisten laaturekisterien tilannekuva, kehittäminen ja rahoitus

THL ehdotti vuoden 2025 talousarvioon lisärahoitusta laaturekisteritoimintaan, joka on osa laajempaa kansallisen tason palvelujärjestelmän kokonaisvaikuttavuuden kehittämistä. Laaturekisteritoiminnassa kerätään ja analysoidaan tietoa, jotta ymmärretään sosiaali- ja terveydenhuollon toimien vaikutuksia ja kustannusvaikuttavuutta tietyillä valituilla sairausalueilla. Laaturekisteritietoihin pohjautuva vertaiskehittämistoiminta auttaa sote-ammattilaisia ja hyvinvointialueita kehittämään hoidon turvallisuutta, terveyshyötyä ja siitä seuraavaa elämänlaatua sekä kustannusvaikuttavuutta.

Kehyskaudelle 2023–26 laaturekisteritoimintaan osoitettiin 1,4 miljoona euroa vuodessa, vaikka THL on kehysesityksissään johdonmukaisesti tuonut esille, että nykymuotoisen pysyvän laaturekisteritoiminnan kehittäminen ja ylläpitäminen edellyttäisi 3,4 miljoonan euron vuosittaista rahoitusta. Vuoden 2023 laaturekisteritoiminnan kustannukset THL:ssä olivat noin 2,2 miljoonaa, kun otetaan huomioon yhteistyökumppaneille maksetut korvaukset sekä tarpeellisen infrastruktuurin kulut ja yleiskustannukset. Tämän vuoden kustannukset ovat hieman isommat.

THL sai vuosille 2024–2025 lisärahoitusta (vaikuttavuusmomentti ja eduskunnan joululahjaraha) laaturekisteritoimintaa varten yhteensä 1,5 miljoonaa euroa.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Näiden avulla toivottiin luotavan uusia laaturekistereitä. Kyseiset päätökset eivät kuitenkaan riitä ylläpitämään pysyvää laaturekisteritoimintaa ja kehittämään uusia ottaen huomioon edellä kerrotun faktan, että rahoitus ei ole ollut alun perinkään riittävää. Laaturekisteritoiminta tarvitsee sitä tukevat rakenteet, tekniset ratkaisut ja THL:n muun infran ja kyvykkyydet. Laaturekisteritoiminta edellyttää myös kentän asiantuntijoiden sitouttamista ja heidän kustannustensa korvaamista.

TAE25-esityksen laatimisen jälkeen THL:ssä alkoi keväällä 2024 yhteistoimintamenettelyt, jonka tavoitteena oli 12 miljoonan säästön THL:n budjettirahoitukseen, jotta voidaan toteuttaa tuottavuusohjelman ja laskevan kehysraamin mukaiset säästöt. Yhtenä ennakoivana säästötoimena päädyttiin siihen, että laaturekisteritoimintaa pitää uudelleen suunnitella sen sijaan, että sen toimintaa laajennettaisiin ja tehtäisiin pysyviä pitkäaikaisia investointeja, kun THL:n kehys tulevina vuosina laskee merkittävästi.

Edellä mainitusta huolimatta THL on onnistunut ylläpitämään sen vastuulla olevaa yhdeksää laaturekisteriä sekä kehittämään niiden sisältöä, raportointia ja tutkimusta. THL on järjestänyt useita vertaiskehittämistilaisuuksia. Niitä on käytetty myös THL:n ulkopuoliseen tutkimukseen ja kehittämiseen Findatan luvilla. Lisäksi THL kehittää syöpähoitojen laatutietoa yhdessä Syöpärekisterin ja FICANin kanssa valmistellen näin Syöpähoitojen laatu- ja vaikuttavuustiedon systematisointia.

THL kehittää jatkossa laatu- ja vaikuttavuustiedon ja tietopohjan kehittämistä ja syventämistä osana pitkäjänteisen tietotuotannon uudistamista, jotta väestön terveyden ja hyvinvoinnin tavoitteita voidaan seurata ja ohjata vaikuttavuusperusteisesti. THL toimii läheisessä yhteistyössä ministeriöiden ja hyvinvointialueiden kanssa. THL kehittää teknisiä ja analyyttisiä kyvykkyyksiään, jotta se voi tehdä ajankohtaisia ilmiölähtöisiä tarkasteluita. Hyvinvointialueet käyttävät jo nyt laajasti THL:n tietoja oman tietojohtamiseensa.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

THL:n tietovarantojen kehittäminen ja hyödyntäminen on vaikuttavaa, tehokasta ja laajasti koko yhteiskunnan hyödynnettävissä. THL:n tietoinfran ja kyvykkyyksien on oltava kauttaaltaan toimivia, jotta myös laaturekisteritoiminta on mahdollista. Toimintaa on siten tehtävä pitkäjänteisesti niukkenevat resurssit huomioiden.

Teema 2: TAE 2025 ja lasten & nuorten hyvinvointi, ml. mielenterveyspalveluiden tarve ja saatavuus sekä lapsiperheköyhyys. Myös arvio hallituksen vuoteen 2025 kohdentuvien toimenpiteiden kokonaisuudesta / kokonaisvaikutuksista (mm. nuorten terapiatakuu, matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden saatavuuden lisääminen, lisärahoitus päihteillä ja väkivallalla oirehtiviin nuoriin, nuorten huumekuolemien ehkäisyyn sekä lastensuojelun hybridimallin kehittämiseen, sekä Kelan järjestämän nuorten ammatillisen kuntoutuksen muutokset ja nuorten kuntoutusrahan ikärajan nosto).

Tausta

Mielenterveyspalveluiden kysyntä ja käyttö on lisääntynyt tasaisesti jo vuosien ajan. Julkisen sektorin mielenterveyden hoitoa saavien määrä ja käyntien määrä ovat lisääntyneet (1,2). Ikäluokkaan suhteutettuna eniten palveluita käyttävät parikymppiset nuoret (1,2). Lisääntyvä osuus kansalaisista käyttää masennuslääkkeitä, painottuen naisiin (Sotkanet ind2353-2358), tai ADHD-lääkitystä, painottuen miehiin (3). Suomessa on alueita, joissa jo joka viides alakouluikäinen poika on saanut ADHD:n diagnoosin ja lääkitystä (4). Näyttää siltä, että erityisesti psykososiaalisen tuen ja hoidon saatavuuden toteutuminen sekä nuorten psykiatrian erikoissairaanhoidon toteutuminen on puutteellista. Vastoin hoitosuosituksia, vaikuttavaa psykososiaalista hoitoa ei useinkaan pystytä tarjoamaan lääkityksen sijaan tai ohella.

Yhteensä 42:ta maata koskevassa vertailussa suomalaiset vanhemmat olivat seitsemänneksi uupuneimpia (5). Vuonna 2022 noin 118 900 lasta eli pienituloisessa perheessä (6). Tämä vastaa 11,7 prosenttia kaikista Suomessa asuvista lapsista. Noin 89 000 alaikäisen lapsen toisella tai molemmilla biologisilla vanhemmilla on jossain vaiheessa ennen lapsen täysi-ikäisyyttä vakava päihdeongelma (7).

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Rekisterimerkinnöistä 60 % liittyy pelkkään alkoholinkäyttöön, minkä vuoksi alkoholin saatavuuden paraneminen on huolestuttavaa. On tunnistettavissa useita perheisiin kohdentuvia kuormitusta lisääviä tekijöitä, jotka yhdessä lapsiperheköyhyyden, päihteiden käytön ja siihen liittyvän lisääntyneen perheväkivallan riskin kanssa uhkaavat lapsen ja nuoren turvallista kehitysympäristöä.

Mielenterveyssyistä tehtyjen käyntien painopiste on tavoitteen mukaisesti siirtymässä perusterveydenhoitoon. Tämä näkyy terveydenhuollon rekisteritiedoissa: mielenterveyssyistä apua hakevien määrä ja käyntien yhteenlaskettu kokonaismäärä ovat perusterveydenhuollossa suurempia kuin erikoissairaanhoidossa (1,2). Perusterveydenhuollossa käyntejä on väestöosuuteen suhteutettuna osuutena eniten nuorilla aikuisilla (18-28-vuotiaat) (1,2). Lasten ja nuorten hoitojaksoihin kuuluu perusterveydenhuollossa keskimäärin kaksi käyntiä (1), mikä viittaa siihen, että perusterveydenhuollosta saatava apu jää useimmiten riittämättömäksi. Erikoissairaanhoidossa hoitoa saavien alaikäisten määrä on laskenut samalla kun psykiatrian erikoissairaanhoidon jonot ovat osalla alueista edelleen pidemmät kuin laki edellyttää. Erikoissairaanhoidon palveluvalikoimassa vaikuttavaksi osoitetun hoidon osuus on pieni (2).

Perusterveydenhuollossa toteutettujen määrämittaisten, strukturoitujen terapeuttisten menetelmien saatavuus on parantunut nopeasti vuodesta 2000 alkaen. Tämä on tulosta menetelmäkoulutuksista, joihin on liittynyt ohjeistus kirjaamisesta (8,9). Mielenterveyden hoitoon käytettyjen resurssien määrä ei ole alaikäisten palveluissa lisääntynyt, ja osaamisen lisäämistä rajoittaa se, että osassa kuntia ei ole palveluissa työntekijöitä koulutettavaksi (10).
Niissä mielenterveyspalveluita tuottavissa palveluissa, jotka soveltuvat alaikäisten psykososiaaliseen hoitoon, ei ole tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntymistä resursseissa lisääntyneestä kysynnästä huolimatta (10).

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

THL:n arvio talousarvioesityksestä

Terapiatakuu 28.89.31

Hallitus vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita 1.5.2025 alkaen ottamalla käyttöön niin sanotun **terapiatakuun (**HO 2023, lisätoimet 2024, 22,168 miljoonaa vuonna 2025**).** Terapiatakuu kattaa lasten ja alle 23-vuotiaiden nuorten mielenterveyden häiriöiden ehkäisemisen ja hoitamisen lyhytinterventioin perustason palveluissa.

THL katsoo, että hallituksen **esitys terapiatakuusta on kannatettava ja oikeansuuntainen**, ja terapiatakuuseen varatulla 35 Me/vuosi voidaan vahvistaa entisestään perustason palveluita tässä ikäryhmässä, mikäli myös resurssia saadaan lisättyä. Tällä rahoituksella varmistetaan viimeisen neljän vuoden aikana tehdyn vaikuttavien psykososiaalisten menetelmien käyttöönoton juurtumista ja osaamisen ylläpitämistä niin, että tehty investointi näkyy myös nuorten terveyshyötynä ja on kustannusvaikuttavaa.

Terapiatakuu tai muut talousarviossa **esitetyt toimenpiteet eivät ole riittäviä, jotta voidaan pysäyttää** nuorten aikuisten lisääntyvä mielenterveysperusteinen työkyvyttömyys ja syrjäytyminen, toisaalta perheiden kuormittuneisuus. Todetaan edelleen tarve vahvistaa lasten ja nuorten riittämättömiä mielenterveyden hoidon ja tuen rakenteita ja resursseja sekä yhteistyömuotoja terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välillä. Toimenpiteet eivät myöskään vahvista mahdollisuutta vastata lisääntyneeseen psykiatrian erikoissairaanhoidon, esimerkiksi syömishäiriöiden hoidon tarpeeseen. Terapiatakuu ei toteutusmuodoltaan vastaa niiden nuorten tarpeisiin, jotka tarvitsevat samanaikaisesti mielenterveyden hoitoa ja sosiaalihuollon palveluita, mielenterveyden ja päihderiippuvuuden hoitoa, tai ovat rikosseuraamusten toimenpiteiden parissa.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

33.60.31 Nuorten huumekuolemien ehkäisy

Nuorten huumekuolemien ehkäisyyn ehdotetaan 3,5 miljoonaa euroa (33.60.31). Huumekuolemien ehkäiseminen edellyttää laaja-alaisia toimia, joissa on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi päihde- ja riippuvuuspalveluiden kehittämiseen. On tarpeen myös ehkäistä huumeiden käyttöä ja vähentää siitä aiheutuvia haittoja. THL toteaa, että esityksen mukaiset panostukset tähän kokonaisuuteen tukevat oikein kohdennettuna huumekuolemien ehkäisyä. Kohdentamisessa tulee kuitenkin huomioida samalla esityksen kokonaisuus, jossa sekä hyvinvointialueiden että palveluita järjestävien järjestöjen rahoitusta vähennetään (33.90.50), mikä uhkaa erityisesti järjestöjen toteuttaman laitoskuntoutuksen saatavuutta. Hyvinvointialueilla on jo käynnissä aktiivista nuorten päihdepalveluiden kehittämistyötä osana vuonna 2025 päättyvää Kestävän kasvun ohjelmaa, tämän kehittämisen jatkuvuus pitäisi turvata rahoituksen kohdentamisessa.

33.60.39 Lastensuojelun hybridimalli ja matalan kynnyksen mielenterveysavun- ja palveluiden saatavuuden parantaminen

Talousarviossa esitetyllä rahoituksella käynnistetään lastensuojelun hybridimalli (0,5 miljoonaa euroa) ja lisätään matalan kynnyksen mielenterveysavun ja -palvelujen saatavuutta (2 miljoonaa euroa). Esityksen tavoite on kannatettava, joskin ehdotuksen arviointia vaikeuttaa se, ettei rahoituksen kohdentamista (hyvinvointialueet, järjestöt) tai toteutusmuotoa täsmennetä.

Nuorten chat-palveluita on kartoitettu, ja palveluntarjoajien joukko on erittäin laaja erityisesti kolmannella sektorilla. Hyvinvointialueet ovat lisääntyvästi rakentaneet omia chat-palveluitaan ja muita lähetteettömän palvelun muotoja, joissa nuoret eivät välttämättä erotu muista kohderyhmistä. Tämä ei ole ollut ihanteellista nuoren kannalta, hänen on vaikea hahmottaa, mihin kannattaa olla yhteydessä.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Toisaalta kolmas sektori on tunnistanut hyvin erilaisia nuorten alaryhmiä, joiden tarpeisiin on voitu vastata luultavasti sensitiivisemmin kuin kaikille yhteisellä lähetteettömällä palvelulla. **THL:n mielestä olisi toivottavaa, että vahvistettaisiin ja parannettaisiin jo olemassa olevia lähetteettömiä palveluita ja niistä viestimistä uusien rakentamisen sijaan.**

Hybridiyksiköitä on kutsuttu myös toiminnallisesti integroiduiksi lastensuojelun vaativan sijaishuollon laitoksiksi, yhdistelmälaitoksiksi tai yhteisasiakkuusosastoiksi. Näillä tarkoitetaan pitkäaikaista lastensuojelun sijaishuoltoa tarjoavia osastoja, jotka palvelevat sekä vaativan sijaishuollon laitoshoitoa että lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluita tarvitsevia lapsia ja nuoria, mahdollinen päihdehoidon tarve huomioiden. Integraatio tarkoittaa käytännössä yhteistyörakenteita lastensuojelun sijaishuollon, psykiatrisen hoidon, opetuksen ja opiskeluhuollon välillä siten, ettei vaativimmissakaan tilanteissa lasta ole tarpeen siirtää toiseen palveluun. **THL näkee, että ns. hybridimallin kehittämiselle on kiistaton tarve, mutta uuden ja erityisen vaativan palvelun käynnistämiseen osoitettu raha on pieni. Rahoitus voi toimia alkusuunnittelussa, mutta toiminnan saattaminen pysyvästi rakenteisiin ja jatkuvuuden varmistaminen tulee vaatimaan jatkossa huomattavasti lisäresurssia.**

33.01.05 Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttävien sekä rikoksia tekevien lasten kuntouttaminen

Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttävien sekä rikoksia tekevien lasten kuntouttamiseksi on suunnitteilla uusi kuntouttava palvelu (2,5 miljoonaa euroa). Palvelu edellyttää turvallista ympäristöä sekä nuorille että ammattilaisille, tutkimusperustaisia kuntouttavan arjen ja hoidon käytäntöjä sekä yksilölliset tarpeet huomioivia kuntoutussuunnitelmia ja näiden seurantaa. Asiakasnuorten tarpeet ovat monialaiset, ja turvallinen arki edellyttää väkivaltariskin huomioimista fyysisistä tiloista henkilökunnan resursseihin.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

THL pitää hyvänä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisten lastensuojeluyksiköiden toimintamenoihin (siirtomääräraha 2 v) esitettyä 2,5 miljoonan euron korotusta vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttävien sekä rikoksia tekevien lasten kuntouttavan palvelun perustamiseksi. Toiminnan jatkuvuus vaatii kuitenkin pysyvän rahoituksen. Uuden palvelun kehittämiseen on keskeistä kytkeä alusta asti myös arviointi- ja tutkimustoimintaa, mikä on syytä huomioida myös rahoituksen kohdistamisessa.

33.10.54 ja 33.10.55 Kansaneläkkeen ja kuntoutusrahan ikärajan nosto 16 vuodesta 18 vuoteen (Lisätoimet 2024) (BudjL) sekä Nuoren ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan alentaminen vähimmäismääräisen tasoiseksi, vaikutus asumistukeen (HO 2023)

THL ei näe toimenpiteiden 33.10.54 ja 33.10.55 tuovan kokonaisvaikutuksiltaan toivottua säästöä. Esitetyt muutokset nuorten ammatillisessa kuntoutuksessa sekä nuorten kuntoutusrahan alaikärajan nostaminen voivat lisätä nuorten syrjäytymisriskiä ja eriarvoisuutta, kun osa tukea kuntoutumiseensa tarvitsevista nuorista jäisi jatkossa näiden etuuksien ulkopuolelle.

Muutokset asettavat nuoret sosiaalisesti ja taloudellisesti eriarvoiseen asemaan siltä osin, mikä on huoltajien mahdollisuus tukea nuorta. Paremmin toimeentulevien ja pärjäävien perheiden nuoret voisivat mahdollisesti jatkaa opintojaan tai kuntoutustaan, kun heikommassa asemassa olevien perheiden nuoret voisivat joutua taloudellisista tai muista syistä keskeyttämään opintonsa tai turvautua muun sosiaaliturvan (esimerkiksi toimeentulotuen) käyttöön. Kuntoutusrahan alaikärajan nosto ja ammatillisen kuntoutuksen muutokset voivat myös toimia negatiivisena kannustimena nuorille ja hidastaa nuorten siirtymistä työelämään ja koulutuksiin, vaikuttaen siten nuorten saavuttamaan työkykyyn tai koulutustasoon ja heijastuen negatiivisesti nuorten tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiin. Taloudelliset vaikeudet voivat myös johtaa lisääntyneeseen rikollisuuteen.

Muutoksilla voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia lisääntyvinä sosiaaliturva-, työttömyys- ja sotepalveluiden kustannuksina.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Teema 3: Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanon eteneminen – tilannekuva TAE2025 pohjautuen, (ml. Nollalinja-palvelun tilannekuva ja turvakotipaikkojen riittävyys)

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanon eteneminen

Istanbulin sopimuksen (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta SopS 53/2015) toimeenpanon koordinoinnista, seurannasta ja arvioinnista vastaa sosiaali- ja terveysministeriön asettama Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE). NAPE toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä ja sen pääsihteerin tehtävä on sijoitettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. NAPEn vuosille 2022–2025 laatimaa järjestyksessään toista Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmaa toteutetaan parhaillaan. NAPE-toimikunnalle vuosittain myönnetty 150 000 euron määräraha on tarkoitettu Istanbulin sopimuksen toimeenpanon koordinointiin, ja sillä katetaan NAPEn pääsihteerin palkkakulut ja muita toimikunnan toiminnasta aiheutuvia kuluja. Toimeenpanosuunnitelmaan kirjattujen eri hallinnonalojen vastuulle kuuluvien toimenpiteiden toteuttamiseen ei ole ollut erillistä määrärahaa. Eduskunta on kuitenkin myöntänyt Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon vuosille 2023–2024 300 000 euroa, joka on jaettu usealle hallinnonalalle toimikunnan päätöksien mukaisesti. THL siten hallinnoi NAPE-toimikunnan toimintaan myönnettyjä määrärahoja, mutta ei yksin päätä niiden käyttämisestä, vaikka ne kohdennetaankin THL:n budjettiin.

Hallitusohjelmassa on useita kannatettavia kirjauksia naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, jotka osaltaan liittyvät Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon. **THL pyytää huomioimaan, että kirjauksien toteutumiseksi valtion talousarviossa tulisi määritellä resurssit kaikkien näiden hallitusohjelman kirjauksien täytäntöönpanemiseksi.**

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Ilman riittäviä resursseja kirjauksia ei pystytä toteuttamaan eikä NAPE kykene tehokkaasti koordinoimaan ja seuraamaan toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi sekä arvioimaan Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoon liittyvien toimenpiteiden vaikutuksia.
GREVIO teki maavierailun Suomeen tammikuussa 2024 ja julkaisee loppuvuonna raporttinsa Suomen Istanbulin sopimuksen toimeenpanon etenemisestä sekä antavat kehotuksia ja suosituksia Suomelle. **THL tuo esiin, että GREVIOn seuraavassa raportissa Suomelle voidaan antaa kiireellisesti toteutettavia kehotuksia, joiden toimeenpanon koordinointi voinee lisätä tarvetta resursoida NAPEn toimintaa entisestään.**

Lähisuhdeväkivalta lisää merkittävästi palvelujen käyttöä ja kustannuksia. Vuonna 2022 julkaistun VN TEAS- selvityksen mukaan lähisuhdeväkivallan kokijoiksi tunnistettujen henkilöiden terveydenhuoltokustannukset ovat yli kaksinkertaiset vertailuryhmään nähden ja he käyttävät terveydenhuollon palveluja 80 prosenttia muuta väestöä enemmän. **THL:n näkemyksen mukaan lähisuhdeväkivallan kustannuksien lasku edellyttää valtiolta lisätoimia ja resurssointia.** NAPE on keskeisin kansallinen toimielin, joka toimeenpanosuunnitelmansa ja poikkihallinnollisen työryhmänsä kautta koordinoi ja seuraa Suomessa toteuttavaa naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa. **THL näkee keskeisenä, että Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon ohjataan jatkossakin riittävät resurssit, jotka kohdistetaan sekä toimenpiteiden toteuttamiseen että työn valtakunnalliseen koordinointiin.**

Turvakotipalvelujen riittävän rahoituksen varmistaminen

Turvakotilaki ja kansainväliset sopimukset sekä direktiivit velvoittavat Suomea varmistamaan, että **turvakotipaikkoja on riittävä määrä**. Myös Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteena on vahvistaa turvakotien saavutettavuutta.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

THL on arvioinut vuonna 2020 julkaistussa selvityksessä, että Suomessa tulisi olla vähintään 262 perhepaikkaa, mikä on 34 perhepaikkaa enemmän kuin mitä Suomessa on tällä hetkellä.
Alkuvuonna 2024 Suomessa oli 29 turvakotia, joissa oli yhteensä 235 perhepaikkaa. Äänekosken turvakoti joutui yllättäen lopettamaan toimintansa keväällä 2024. Palveluntuottaja haki Äänekosken turvakodin siirtoa Jyväskylään, mutta THL eväsi palveluntuottajan ehdotuksen toiminnan uudelleen käynnistämisestä toistaiseksi, sillä tiedossa oleva rahoitus ei mahdollista nykyisen laajuisen turvakotiverkoston ylläpitoa. Jotta Äänekosken turvakoti voidaan avata uudelleen Jyväskylässä, tulisi rahoituksen olla vuosittain vähintään 28,5 miljoonaa euroa.

Keski-Suomen lisäksi turvakotipaikkoja tulisi lisätä seuraaville alueille:

- Keski-Uudenmaan hyvinvointialueelta puuttuu turvakoti kokonaan.
- Varsinais-Suomessa on vähiten perhepaikkoja per 10 000 asukasta. Turvakotipaikkojen määrä ei vastaa alueen tarvetta. Alueen ainoa turvakoti oli täynnä 134 päivänä vuoden 2023 aikana.
- Espoo on Suomen toiseksi suurin kaupunki, mutta siellä on vain yksi turvakoti, jossa on 7 perhepaikkaa.
- Lisäksi Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO) on kehottanut Suomea varmistamaan turvakotipalvelujen saatavuus myös saamelaisten kotiseutualueella. Tällä hetkellä Suomen pohjoisin turvakotipaikkakunta on Rovaniemi.

Turvakotipaikkoja on tärkeä lisätä vaiheittain sekä seurata ja arvioida palvelun riittävyyttä, jotta turvakotipaikkojen lukumäärä perustuu todelliseen tarpeeseen. Edellä esitetyt tarpeet ovat todennettavissa THL:n keräämien tilasto- ja käyttöastetietojen perusteella. Vuonna 2023 turvakotien toteutuneet kustannukset olivat yli miljoona euroa enemmän kuin mitä talousarviossa oli osoitettu rahoitusta turvakodeille.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Suurin osa kustannuksista on palkka- ja vuokrakuluja, jotka nousevat vuosittain. Vuodelle 2024 turvakotipalveluntuottajat hakivat valtionavustusta jo 30,6 miljoonaa euroa.
THL myönsi turvakodeille valtionavustusta 28,5 miljoonaa euroa, mikä on kaksi miljoonaa euroa enemmän kuin tälle vuodelle on budjetoitu valtion talousarviossa.

Erotukset on toistaiseksi maksettu edellisiltä vuosilta siirtyneellä määrärahalla (esim. useana vuonna myönnetty kertaluonteisia eduskunnan budjettivaliokunnan lisäyksiä turvakotitoiminnalle, ns. eduskunnan joululahjarahoja) ja palautuksilla. Vuodelta 2023 palautuksia tuli kuitenkin odotettua vähemmän ja ennusteen mukaan vuonna 2025 palautunutta rahaa ei ole enää jaettavaksi.

Yksi turvakodin perhepaikka kustantaa vuodessa noin 120 000 euroa. Palveluntuottajien kustannusten lisäksi turvakotitoiminnan koordinointi-, ohjaus-, ylläpitämis-, laadunvalvonta-, kehittämis-, koulutus-, arviointi- ja hallinnointitehtävien kustannukset ovat noin 500 000 euroa vuodessa. Vuodelle 2025 valtion talousarviossa on osoitettu rahoitusta turvakodeille 27,5 miljoonaa euroa. Se on miljoona euroa vähemmän kuin mitä ennusteen mukaan nykyisten palveluntuottajien kulut tulevat olemaan vuonna 2025. **THL ehdottaa, että vuonna 2025 valtion rahoitusta turvakotitoiminnan menoihin kasvatetaan 28,5 miljoonaan euroon. Mikäli rahoitus on tätä pienempi, joudutaan turvakotipaikkoja vähentämään.**

Nollalinjan tilannekuva

Palvelunkuvaus

Vuoden 2016 lopussa perustettu Nollalinjan puhelinpalvelu vastaa Suomen Istanbulin sopimuksessa solmittuun velvoitteeseen ylläpitää 24/7 auttavaa maksutonta puhelinta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Nollalinjan chat-palvelu (6 h/arkisin) on ollut toiminnassa puhelinpalvelun rinnalla vuodesta 2021. Nollalinjalle voivat ottaa yhteyttä myös kokijan läheiset ja ammattilaiset.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Nollalinjalla voi keskustella anonyymina. Nollalinjan kaikki työntekijät ovat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia.
THL vastaa Nollalinjan palvelun järjestämisestä ja valtionavustuksen jakamisesta palveluntuottajalle perustuen saatuun käyttöoikeuteen oikeusministeriön momentille 25.01.50. Setlementti Tampere ry toimii palveluntuottajana vuoden 2028 loppuun.

Nollalinjalle soitettiin vuonna 2023 yli 15 000 puhelua ja käytiin 9 kuukauden aikana 705 chat--keskustelua. Puheluista pystyttiin vastaamaan 63 prosenttiin. Nollalinjan ohjausryhmässä tavoitevastausprosentiksi on asetettu 70, jotta palvelua voidaan pitää 24/7 saavutettavana matalan kynnyksen palveluna. Vuonna 2023 kokonaisrahoituksen lasku johti toisen puhelinlinjan aukiolon supistamiseen ja chatin sulkemiseen 3 kk ajaksi. Vuonna 2024 puheluiden määrä on ollut toistaiseksi hienoisessa nousussa ja vastausprosentti on ollut keskimäärin 65 %. Tilanteen paranemiseen on vaikuttanut koko vuoden käytössä ollut chat ja hankerahoituksen turvaama lisäresurssi puhelinpalveluun. Vuoden 2024 elokuun loppuun mennessä chatissa on käyty yli 700 keskustelua, joissa on vaihdettu reilut 20 000 viestiä.

Nollalinjan rahoitus

Vuoden 2025 talousarvioesityksessä Nollalinjan perusrahoitukseksi on esitetty 725 000 €. Auttavan puhelimen perusrahoitus on pysynyt samana vuodesta 2020, eikä rahoituksen määrässä ole huomioitu yleistä kustannusten ja palkkojen nousua sekä inflaatiota. Nollalinjan chat-palvelua on rahoitettu koko palvelun toiminnan ajan erillisillä määräaikaisilla lisärahoituksilla: 2021–2022 eduskunnan myöntämällä joululahjarahalla, 2023 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) myöntämällä 50 000 € lisärahoituksella ja 2024 oikeusministeriön myöntämällä 100 000 € hankerahoituksella suoraan palveluntuottajalle. Chat-palvelun vakiinnuttaminen osaksi Nollalinjan pysyvää toimintaa edellyttää pysyvää rahoitusta nostoa kertaluontoisten lisäysten sijasta.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Vuodelle 2025 esitetty perusrahoitus mahdollistaa 24/7 puhelinpalvelun ja toisen puhelinlinjan aukiolon noin 25 h / viikko. Vuodelle 2025 ei ole tällä hetkellä tiedossa olevaa erillisrahoitusta Nollalinjan chat-palvelulle. Kokonaisrahoituksen lasku johtaisi toisen puhelinlinjan aukiolon supistamiseen kolmanneksella nykytilanteesta sekä chat-palvelun sulkemiseen 31.12.2024. Vuoden 2023 kokemusten ja tiedon mukaan vastauskapasiteetti on suoraan verrannollinen toisen linjan aukiolotunteihin ja chatin aukioloon. Jos toinen linja on auki 25 h / vko ja chat suljettuna, laskee vastausprosentti ensi vuonna todennäköisesti reiluun 50 %.

THL on esittänyt oikeusministeriölle useampana vuotena Nollalinjan perusrahoituksen nostoa, jotta rahoitus kattaisi inflaation vaikutuksen ja palkka- ja muiden kustannusten nousun. Vuodelle 2025 ja siitä eteenpäin THL on esittänyt Nollalinjan rahoituksen nostoa 900 000 euroon. Rahoituksen pysyvä nosto takaisi 24/7 puhelinpalvelun ja toisen puhelinlinjan aukioloajan vakiinnuttamisen vähintään 70 h / viikko, arkisin 6 h/vrk auki olevan chat-palvelun toteutumisen ja vastausprosentin pysymisen 70 % tuntumassa. Kustannus yhden puhelinlinjan 24/7 ja toisen puhelinlinjan 70 h / viikko aukiololle ilman chat-palvelua olisi noin 815 000 €.

Perustelut toisen puhelinlinjan riittävän aukiolon ja chat-palvelun tarpeellisuudesta peilaten kansainvälisiin velvoitteisiin ja Petteri Orpon hallitusohjelmaan

Nollalinjalla tehdään työtä väkivallan eri muotojen ennaltaehkäisyn ja tunnistamisen lisäämiseksi Petteri Orpon hallitusohjelman kirjausten tavoitteiden mukaisesti. Nollalinjan tavoitteena on auttaa väkivallan kokijoita, ennaltaehkäistä väkivaltaa sekä lisätä väkivallan kokijoiden tietoisuutta väkivallan eri muodoista sekä heidän oikeudestansa saada apua, suojelua ja turvaa väkivallalta. Nollalinjalle ollaan tyypillisesti yhteydessä tilanteissa, jolloin väkivaltaa on esiintynyt pidempään, sitä esiintyy usein ja viimeisin väkivallan teko on tapahtunut alle viikon sisällä yhteydenotosta. Nollalinjan yhteydenotoista noin 80 % koskee

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

parisuhdeväkivaltaa, johon liittyy usein vakavaa kontrollointia ja soittaminen turvallisesti voi olla mahdotonta.

Chat mahdollistaa yksityisemmän, turvallisemman, matalamman kynnyksen ja huomiota herättämättömän yhteydenoton, vaikka väkivallan tekijä, lapsia tai ulkopuolisia olisi kuuloetäisyydellä. Etenkin nuorille chat ja kirjoittaminen on usein luontevampaa kuin soittaminen ja puhelimessa puhuminen.

Chatin vakiinnuttaminen osaksi Nollalinjan pysyvää toimintaa on yksi Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvovan riippumattoman asiantuntijaryhmän GREVIOn (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic VIolence) Suomelle tekemiin suosituksiin perustuvan Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman tavoitteista. Chat-palvelu edistää Istanbulin sopimuksen ja EU:n naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan (NKV) direktiivin hengen mukaisesti auttavan puhelimen monikanavaista ja yhdenvertaisempaa saavutettavuutta. NKV-direktiivin artikla 29 kehottaa (encourage) jäsenvaltioita tarjoamaan auttavaa puhelinta vastaavaa palvelua monikanavaisesti, eli myös suojatun ja saavutettavan tieto- ja viestintäteknologian, mukaan lukien verkkosovellukset, avulla. Artiklan 29 toisen kohdan mukaisesti jäsenmaiden on varmistettava, että auttavat palvelut ovat vammaisten henkilöiden saavutettavissa lähisuhdeväkivaltatilanteissa. Kuulovammaisten lisäksi henkilöille, joilla on fyysisistä, sosiaalisista tai muista syistä johtuvia puhumisen tai kuulemisen rajoitteita tai haasteita, on chat usein ensisijainen ja saavutettavampi yhteydenottotapa. Chatin avulla voidaan vastata myös viittomakielisten palvelutarpeeseen, joita ei voida palvella anonyymisti puhelinpalvelun kautta. Chatin vakiinnuttamista ja tarpeellisuutta puoltaa täten myös väkivaltaa kokeneiden yhdenvertaisuuden periaate.

Jukka Jokinen, Sirpa Soini
Outi Linnaranta
Taina Laajasalo

18.10.2024

Istanbulin sopimuksen, NKV-direktiivin ja hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti Nollalinjan riittävä rahoitus chat-palvelun ja toisen puhelinlinjan laajemman aukiolon mahdollistamiseen lisäisi inklusiivisuutta, yhdenvertaisuutta, palvelun saavutettavuutta ja digitaalisten tukipalveluiden saatavuuden laajentamista ja auttaisi yhä suurempaa osaa väkivallan uhreja saamaan apua.
Väkivallan kokijalle avun oikea-aikaisella saatavuudella ja helposti saavutettavalla palvelulla on iso merkitys. THL pitää tärkeänä Nollalinjan palveluiden turvaamista, jotta palvelua voidaan entisestään kehittää.
Chat-palvelun epävarmuus ja ruuhkaiset puhelinlinjat heikentävät palvelun laatua ja luovat haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille epävarmuutta palvelun saatavuudesta silloin, kun tarve avulle on akuutti.

THL pyytää huomioimaan, että Nollalinjan rahoituksen pysyminen 725 000 eurossa tulevina vuosina tarkoittaa chat-palvelun lakkauttamista ja puheluiden vastausprosentin laskua reiluun 50 prosenttiin. Jotta Nollalinjalla voidaan pitää toinen puhelinlinja auki 70 t / viikko ja vastausprosentti tavoitteen mukaisesti 70 % ja chat-palvelu toiminnassa, tulee rahoituksen olla vuonna 2025 ja siitä eteenpäin vähintään 900 000 euroa. Mikäli Nollalinja-palvelun halutaan tulevaisuudessa auttavan entistä paremmin haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä oikea-aikaisesti ja monikanavaisesti, edellyttää se resurssien nostamista nousevien kulujen mukaisesti.

Pääjohtajan sijainen,
hallinto- ja talousjohtaja — Mia Nykopp

Johtaja — Sirpa Soini